

УДК 336.71.078.3

Дідур С.В.*доктор економічних наук, професор,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського***Шаповал Л.П.***кандидат економічних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського***Єпик О.І.***магістр
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського*

УПРАВЛІННЯ РЕГУЛЯТИВНИМ КАПІТАЛОМ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблему адекватності регулятивного капіталу вітчизняної банківської системи. Розглянуто сучасний алгоритм розрахунку розміру регулятивного капіталу. Обґрунтовано рекомендації та методики впровадження сучасного європейського досвіду до стандартів управління капіталом «Базель III».

Ключові слова: банківська система, регулятивний капітал, нормативи капіталу, стандарти управління капіталом «Базель III».

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена проблема адекватности регулятивного капитала отечественной банковской системы. Исследован современный алгоритм расчета размера регулятивного капитала. Обоснованы рекомендации и методики внедрения современного европейского опыта к стандартам управления капиталом «Базель III».

Ключевые слова: банковская система, регулятивный капитал, нормативы капитала, стандарты управления капиталом «Базель III».

ANNOTATION

In the article the problem of adequacy of capital is considered by the banking system of Ukraine. The modern algorithm of settling size capital is investigational. Recommendations and methodologies of introduction of modern European experience are reasonable to the standards of management a capital «Basel III».

Key words: banking system, a capital, norms of capital, management standards by a capital «Basel III».

Постановка проблеми. Відповідно до Концепції вдосконалення вимог до капіталу, розробленої в межах реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, та імплементації Основних принципів ефективного банківського нагляду визначено заходи зі впровадження вимог європейського законодавства щодо зміни структури та складників регулятивного капіталу.

Одним із заходів є поступове впровадження нових вимог щодо достатності регулятивного капіталу банків, яке базується на рекомендаціях Базельського комітету (Базель III). Тому питання про рівень достатності регулятивного капіталу, який повинен забезпечити довіру до банків з боку вкладників, інвесторів, кредиторів та відображати рівень надійності й ризиковості банку, залишається актуальним у теорії банківської справи.

В економічній літературі питання проблеми адекватності регулятивного капіталу розглядали такі видатні вчені, як: Л.Л. Катранжи [1], В.В. Коваленко [2], С.М. Савлук [3], Х.П. Паньків [4] у частині визначення та оптимізації розміру регулятивного капіталу. Водночас питання управління регулятивним капіталом у банківській системі вимагають постійного дослідження в умовах упровадження вимог європейського законодавства щодо адекватності регулятивного капіталу.

Метою статті є дослідження методики впровадження сучасного європейського досвіду вітчизняними банками до стандартів управління капіталом «Базель III».

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою для розрахунку регулятивного капіталу є положення Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5]. Згідно з ним регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, котрі банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільності діяльності банків.

В Україні склад регулятивного капіталу регламентується Інструкцією «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [6]. Регулятивний капітал банку складається з основного та додаткового капіталу. Основний капітал (капітал 1-го рівня) вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та повинен повністю покривати поточні збитки. Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) має менш постійний характер, його розмір піддається змінам. Додатковий капітал не може бути більшим, ніж 100 відсотків основного капіталу. Для визначення розміру регулятивного капіталу банку загальний розмір капіталу 1-го і 2-го рівнів додатково зменшується на відвернення. Національний банк України має право визначати своєю постановою інші складники регулятивного капіталу, а також умови та порядок його формування.

Адекватність регулятивного капіталу визначається нормативом достатності (H2), що відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, які випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, яку приймають на себе власники банку. Показник адекватності регулятивного капіталу визначається як відношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму відповідних резервів за активними операціями.

Так, протягом 2001–2015 років структура та нормативні значення регулятивного капіталу змінювалися залежно від стану банківської системи в умовах світової фінансової кризи та вимог Базельського комітету з банківського нагляду. Починаючи з липня 2015 року використовується така структура нормативів регулювання капіталу банків (табл. 1).

Отже, розглянувши динаміку виконання нормативів регулятивного капіталу банків України протягом 2015–2017 років, можна зазначити про відповідність отриманих результатів нормативним значенням.

У світовій банківській практиці спостерігається тенденція до поступової уніфікації системи банківського регулювання та нагляду. Ця тенденція пов'язана з діяльністю Міжнародного комітету з банківського нагляду. У 1975 році керівники Національних банків країн Західної Європи, Канади, Китаю та Японії створили Базельський комітет, який на сучасному етапі є найбільш авторитетною організацією у світі щодо визначення політики в галузі банківського регулювання та нагляду.

Першим вагомим кроком на шляху до міжнародної гармонізації банківського регулювання стало прийняття Угоди про капітал (Capital Accord), або просто Базельської угоди (Basle Accord). Пізніше цей документ отримав ще одну назву – «Базель I».

Прийняття Угоди про капітал стало переломним етапом для розвитку банківського нагляду у світі. З її появою органи банківського регулювання отримали перший стандарт міжнародно-

го рівня, на який можна було рівнятися. Асоційоване членство України в ЄС, яке підписано у листопаді 2013 р., передбачало швидку інтеграцію банківської системи України до європейського співтовариства. Це зумовлювало потребу максимального наближення методичних підходів оцінки достатності капіталу до Базельських рекомендацій (табл. 2).

Від «Базель I» до «Базель II» був зроблений крок у напрямі лібералізації системи регулювання, виходячи із ринкових пріоритетів і системи управління ризиками. Від «Базель II» до «Базель III» у сфері банківського регулювання були визначені буфери капіталу, нормативи ліквідності, контрциклічний підхід та визначено ідеологію стійкості банківської системи.

«Базель III» було розроблено у відповідь на кризу 2008 року, яка показала необхідність посилити вимоги до капіталу банків, збільшуючи їхню ліквідність. Його метою є посилення регулювання, нагляду та управління ризиками банківського сектору. Вимоги були розроблені у вересні 2010 року зі змінами, внесеними у 2011 році, та мають бути впроваджені до 31.03.2019 року.

Основними вимогами до капіталу банків відповідно до «Базель-III» є [8]:

1. Підвищення вимог до достатності капіталу. Основним нововведенням є істотне підвищення вимог до форми капіталу I рівня, до якого рекомендовано включати лише акції та нерозподілений прибуток. Акціонерний капітал має зрости з 2 до 4,5%; капітал першого рівня збільшиться з 4 до 6%; вимоги до сукупного капіталу залишились на рівні 8%, але додатково було введено буфер консервації капіталу розміром 2,5%, що збільшує вимоги до сукупного капіталу з 8 до 10,5%, за капіталом 1-го рівня – з 4 до 8,5%, а за акціонерним капіталом – з 2 до 7%; також запроваджено контрциклічний буфер у розмірі від 0 до 2,5%, тобто вимоги щодо сукупного капіталу уже збільшуються до 13%. Що стосується системно важливих банків, то для них запроваджено додаткові вимоги до капіталу у розмірі від 1 до 2,5%, тобто для них цільове значення достатності капіталу може підвищитися до 15,5%.

Структура капіталу відповідно до вимог до капіталу «Базель-III» наведено на рис. 1.

Таблиця 1

Алгоритм розрахунку нормативів регулятивного капіталу та їх виконання банками України [7], млн. грн, %

Економічний норматив	Формула розрахунку	Норм. знач., %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення	Виконання
Мінімального розміру регулятивного капіталу	$PK = OK + DK - B$	500 млн. грн.	129816,9	109 653,6	115817,6	-13999,3	так
Достатності (адекватності) регулятивного капіталу	$H_2 = \frac{PK}{A_p + C_{en} - НКР} \times 100\%$	не менше 10%	12,31	12,69	16,10	3,79	так

2. Буфери для підтримки достатності капіталу. З метою покриття збитків, пов'язаних із негативними змінами у фінансовому і економічному середовищі, передбачено формування буферів капіталу, а саме: буфер запасу (консервації) капіталу, контрциклічний буфер.

Банк формує буфери капіталу понад нормативне значення нормативу достатності основного капіталу (H2). Буфер запасу (консервації) капіталу розраховується від загального обсягу ризику. Банк формує буфер запасу (консервації) капіталу починаючи з:

– 01 січня 2020 року – у розмірі 0,625 відсотка;

– 01 січня 2021 року – у розмірі 1,25 відсотка;

– 01 січня 2022 року – у розмірі 1,875 відсотка;

– 01 січня 2023 року – у розмірі 2,5 відсотка статутного капіталу банків після дивідендних відрахувань.

Таким чином, під час економічного зростання нові вимоги стимулюватимуть банки до створення буферного капіталу. У періоди падіння

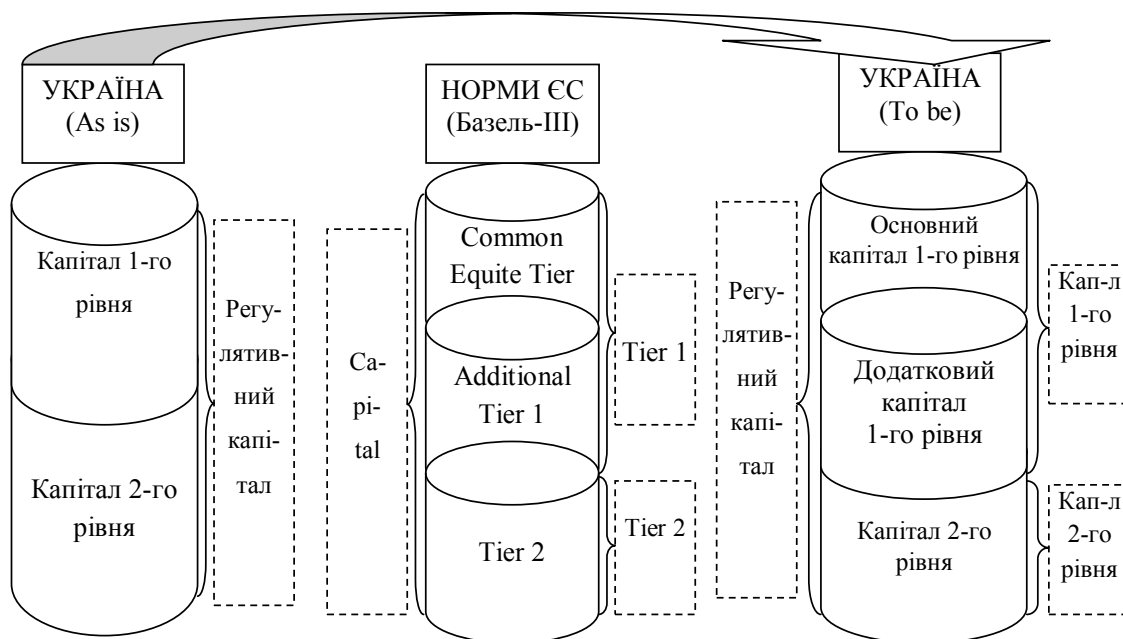

Рис. 1. Структура капіталу відповідно до вимог до капіталу «Базель III»

Таблиця 2

Рекомендації запровадження Базельських угод

Базель-I	Базель-II	Базель-III
співвідношення між капіталом банку та його активами, зваженими на коефіцієнт кредитного ризику, не повинно бути меншим 8%	встановлення мінімальних вимог до величини власного капіталу	підвищити норматив відношення статутного капіталу до активів, зважених за рівнем ризиків, з 2% до 4,5%;
капітал банку повинен складатися з основного та додаткового	проведення процедури наглядового аналізу	збільшити норматив капіталу I рівня з 4% до 8%
банки повинні підтримувати капітал на достатньому рівні та використовувати його для покриття кредитного ризику, який оцінюється за допомогою використання вагових коефіцієнтів ризику.	дотримання ринкової дисципліни (розкриття інформації перед громадськістю про склад капіталу і прийняті ризики, на підставі якої клієнти банку та експерти могли би сформулювати власну думку про достатність капіталу і рівень його надійності). Рекомендаціями вводиться трирівневе регулювання достатності капіталу	з метою покриття збитків, пов'язаних із негативними змінами у фінансовому й економічному середовищі, передбачено формування додаткових резервів (замороженого резерву, буфера) у розмірі 2,5% статутного капіталу банків після дивідендних відрахувань
		за суттєвого нарощування кредитного ризику за рахунок зростання обсягу кредитних операцій передбачено формування проциклічного резерву від 0% до 0,25% від статутного капіталу. Формування цього резерву спрямовано на зниження втрат капіталу за циклічних коливань кредитних ринків

економічної активності до банків не застосовуватимуться заходи впливу, доки мінімальна вимога дотримується. Тому банки орієнтуватимуться на рівень 7% з метою вільного розпорядження тими коштами, які вони заробили. За суттєвого нарощування кредитного ризику за рахунок зростання обсягу кредитних операцій передбачено формування контрциклічного резерву від 0% до 0,25% від статутного капіталу.

У періоди надмірного зростання кредитування наглядові органи використовуватимуть проциклічний резерв як інструмент макропруденційного регулювання. Розмір контрциклічного буфера капіталу встановлюється за рішенням Правління Національного банку в разі значної кредитної активності банків із урахуванням ризиків, пов'язаних із надмірним зростанням кредитування.

3. Відрахування з капіталу. Згідно з «Базель III», всі відрахування з капіталу повинні здійснюватися з обсягу капіталу першого рівня. Доповненням у «Базель III» є утримання капіталу під ризик ліквідності поряд із ринковим, кредитним і операційним ризиками. Тому встановлені обов'язкові параметри контролю за ризиком ліквідності, а саме:

- коефіцієнт ліквідного покриття – банки повинні мати ліквідні активи, які б на 100% покривали короткострокові зобов'язання банків терміном менше місяця;

- коефіцієнт чистого стабільного фінансування – характеризує наявність довгострокових джерел фінансування і розраховується на один рік;

- коефіцієнт левериджу – відношення обсягу капіталу першого рівня до сукупних активів, зважених з урахуванням ризику на рівні 3%.

З метою впровадження сучасного європейського досвіду та для наближення до стандартів управління капіталом «Базель III» і положень Директиви ЄС про вимоги до капіталу Національний банк України передбачає поступове впровадження нових вимог до капіталу банків, зокрема нормативу достатності основного капіталу Н2, буферу запасу (консервації) та контрциклічного буфера капіталу для усіх банків та буферу системної важливості для системно важливих банків (рис. 2).

Норматив достатності основного капіталу для банків буде запроваджено на рівні 7% починаючи з 01.01.2019 р. Досягнення такого рівня достатності основного капіталу до кінця 2018 року для 20 найбільших за розміром активів банків передбачено Меморандумом про співпрацю між Україною та МВФ.

Буфери капіталу формуються понад значення нормативу достатності основного капіталу та призначені для підвищення здатності банків протистояти кризовим явищам шляхом створення додаткової «подушки безпеки» та зменшення ймовірності банкрутств банків. Буфери капіталу плануються до запровадження з 01.01.2020 р.

Буфер запасу (консервації) капіталу накопичується банками протягом періоду економічного зростання для компенсації можливих втрат, які виникають в умовах загального еко-

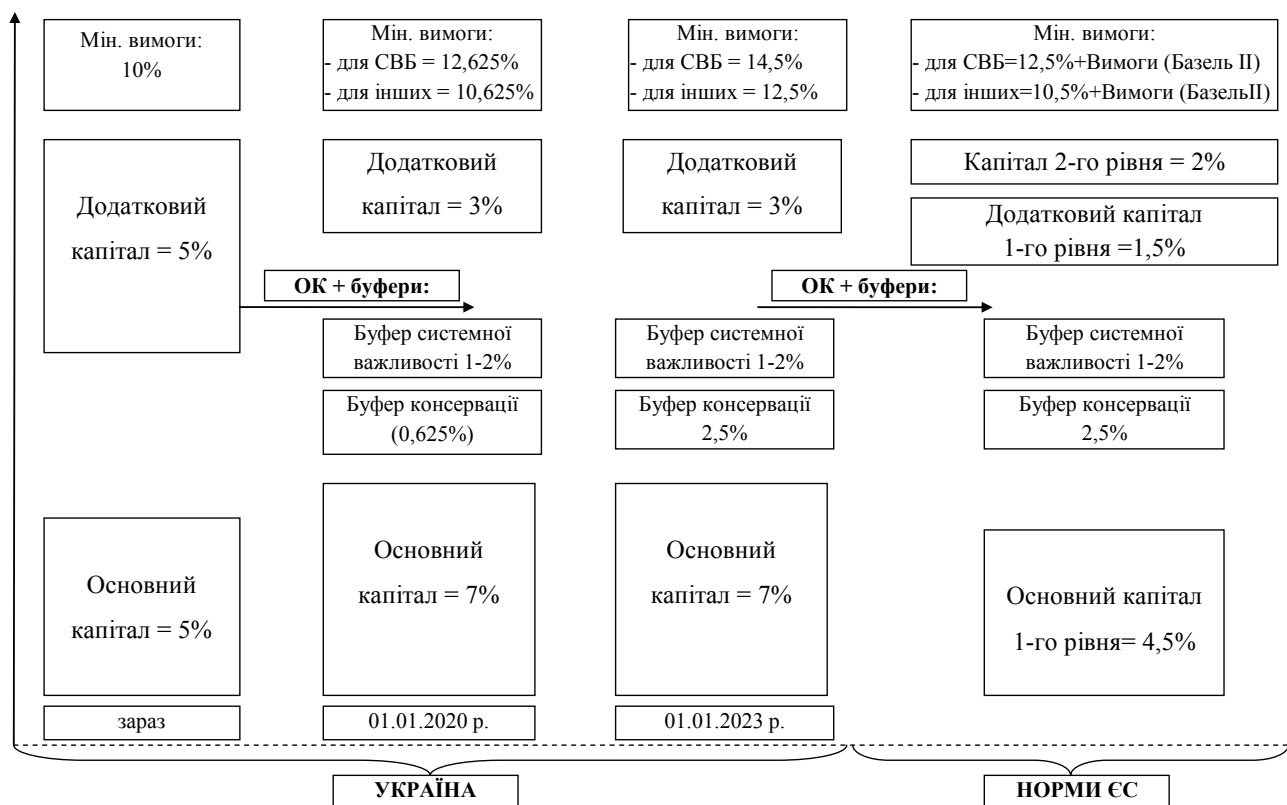

Рис. 2. Впровадження сучасного європейського досвіду до стандартів управління капіталом «Базель III»

номічного спаду. Розмір буферу буде підвищуватися щорічно протягом 2020–2023 років на 0,625 п.п. (з 0,625% до 2,5%, як визначено документом Базельського комітету з банківського нагляду). Контрциклічний буфер капіталу має на меті захист банківського сектору від акумулювання ризиків у періоди кредитної експансії. Залежно від фази економічного циклу розмір буферу буде коливатися від 0% до 2,5%. Запровадження конкретного розміру контрциклічного буферу капіталу відбудеться тільки після проведення ретельних розрахунків та в умовах стійкого економічного зростання в країні.

Висновки. З метою управління регулятивним капіталом в Україні доцільно використовувати показники додержання міжнародних стандартів достатності регулятивного капіталу за Базельською угодою. Це дасть змогу за будь-яких несприятливих умов у фінансовому й економічному середовищі підвищити показник достатності регулятивного капіталу та мінімізувати ризик втрати платоспроможності банку. У зв'язку з цим вкрай необхідною стає адаптація української регуляторної та корпоративної банківської практики до положень документів: «Базель II» та «Базель III».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Катранжи Л.Л. Фінансовий механізм формування банківського капіталу: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 / Катранжи Леонід Леонідович. – Красноармійськ, 2015. 341 с.
2. Коваленко В.В. Банківське регулювання і нагляд: методологія та практика: монографія / За ред. В.В. Коваленко. Одеса: Видавництво «Атлант», 2013. 492 с.
3. Паньків Х.П. Фінансовий механізм капіталізації банків в Україні: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 / Паньків Христина Петрівна. Львів, 2015. –278 с.
4. Савлук С.М. Власний капітал комерційного банку: монографія / С.М. Савлук. К.: КНЕУ, 2012. 459 с.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 15.02.2011р. / URL: // <http://zakon2.rada.gov.ua>
6. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2015 р., № 368. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
7. Сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>
8. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS, Dec 2010. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf>.

REFERENCES

1. Katranzhy L. L., (2015) "Financial mechanism of bank capital formation". Abstract of Ph.D. dissertation, Economics, Krasnoarmiisk, Ukraine.
2. Kovalenko, V.V., (2013), Bankivske rehuliuвання i nahliad: metodolohiia ta praktyka [Banking regulation and supervision: methodology and practice], Atlant, Odessa, Ukraine.
3. Pankiv Kh. P., (2015) "Financial mechanism of banks capitalization in Ukraine". Abstract of Ph.D. dissertation, Economics, Lviv, Ukraine.
4. Savluk S.M., (2012) Vlasnyi kapital komertsiihoho banku [Equity of a commercial bank] KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "About banks and banking" Available at <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 1 October 2018).
6. National Bank of Ukraine (2015), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "On the Procedure for Regulating the Activities of Banks in Ukraine" Available at <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 1 October 2018).
7. Site of Bank for International Settlements (2010), "Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS, Dec 2010", available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf>. (Accessed 1 October 2018).
8. Site of National Bank of Ukraine, available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (accessed 1 October 2018).

Didur S.V.*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University***Shapoval L.P.***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University***Yepik O.I.***Master,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*

REGULATORY CAPITAL MANAGEMENT IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The introduction of new requirements for bank regulatory capital adequacy based on the recommendations of the Basel Committee (Basel III) should ensure the credibility of banks by depositors, investors, and creditors and reflect bank reliability and riskiness level.

The algorithm for calculating regulatory capital standard and its implementation by Ukrainian banks meets the requirements of the Basel Committee. But the world banking practice tends to the gradual unification of the banking regulation and supervision system.

Basel III is aimed at strengthening regulation, supervision, and risk management of the banking sector. According to Basel III, the main requirements for the capital of banks are: increase of capital adequacy requirements; the introduction of buffers to maintain capital adequacy; change in the structure of deductions from capital. National Bank of Ukraine provides for the gradual introduction of new capital requirements of banks, including N2, the main capital adequacy norm, stock buffer (conservation) and a countercyclical capital buffer for all banks and a systemic importance buffer for systemically important banks in order to introduce modern European experience and to approach the Basel III standards for capital management and the EU Directive provisions on capital requirements. In this regard, an adaptation of Ukrainian regulatory and corporate banking practice the provisions of the Basel III became very necessary.